

Wydział Elektryczny
Zespół Automatyki (ZTMAiPC)**KOMPUTERY W STEROWANIU****Ćwiczenie 6**
Projektowanie układu regulacji rozmytej**1. Cel ćwiczenia**

Celem ćwiczenia jest zapoznanie się z procedurą projektowania prostego regulatora metodami logiki rozmytej (*fuzzy logic*) i zastosowanie go do układu regulacji z nieliniowym obiektem.

2. Wprowadzenie

Sterowanie rozmyte oferuje wygodne możliwości projektowania sterowania obiektami nieliniowymi, szczególnie w przypadku, gdy charakter nieliniowości utrudnia ich opisanie metodami analitycznymi, np. w formie równań różniczkowych lub algebraicznych, i wymagana jest zmiana parametrów regulacji w zależności od punktu pracy. Tradycyjną techniką stosowaną w takich przypadkach jest tzw. programowanie wzmocnienia (*gain scheduling*), ale analiza działania otrzymanego regulatora jest zwykle trudna. Ze względu na możliwość implementacji algorytmu sterowanie rozmyte należy do komputerowych (mikroprocesorowych) metod regulacji. Można wyróżnić następujące cechy sterowania rozmytego:

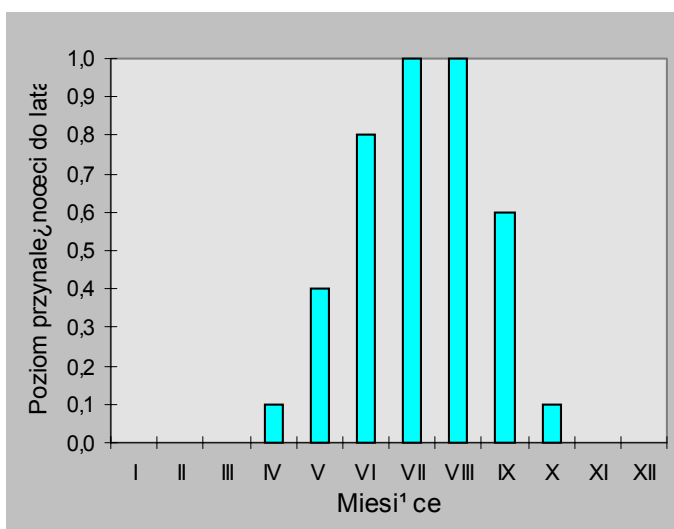
- umożliwia zapisanie problemu w *języku naturalnym* na podstawie doświadczenia "eksperta" (analizy zależności zbioru danych z wejścia i wyjścia procesu), co ułatwia jego zrozumienie,
- umożliwia modelowanie zależności nieliniowych o dużej złożoności, gdzie opis analityczny jest trudny lub niemożliwy,
- umożliwia zastosowanie adaptacyjnej techniki doboru parametrów na podstawie danych uczących (ANFIS - *Adaptive Neuro-Fuzzy Inference Systems*),
- jest elastyczne i odporne na nieprecyzyjne dane,
- nadaje się do stosowania obliczeń równoległych,
- może być łączone z konwencjonalnymi metodami sterowania.

Logika rozmyta opiera się na pojęciu *zbioru rozmytego*. Zbiór rozmyty różni się od klasycznego zbioru logiki dwuwartościowej tym, że nie ma ostrej, dobrze określonej granicy. W przypadku klasycznego zbioru A element x całkowicie należy do A (przynależność równa 1) albo całkowicie jest z A wyłączony (przynależność równa 0), czyli należy do zbioru *nie-A* (jest to tzw. zasada wyłączonego środka). W przypadku zbioru rozmytego przynależność elementu może być częściowa i przybierać dowolną wartość z przedziału $[0,1]$. Wartość ta jest określona przez tzw. funkcję przynależności (*membership function*). W przypadku pojęć nieostrych i nieprecyzyjnych logika rozmyta jest naturalnym sposobem opisu. Ilustruje to rys.1, na którym pokazane są przykłady pojedynczej dyskretnej funkcji przynależności (1a) oraz zbioru ciągłych funkcji pokrywających całą przestrzeń wartości wejściowych (1b). O konkretnym kształcie i położeniu funkcji przynależności decyduje "wiedza eksperta", którym może być doświadczony operator albo np. sieć neuronowa uczona danymi doświadczalnymi z procesu.

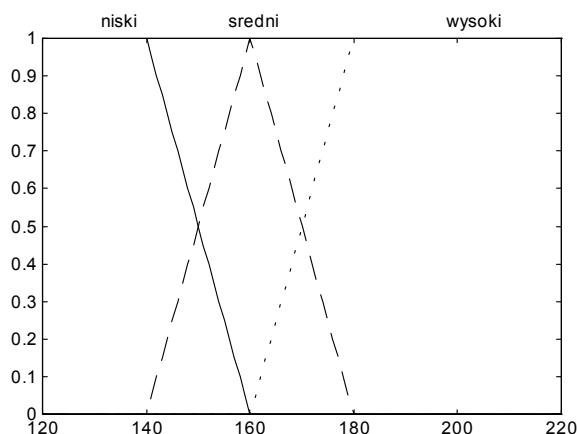
Poziomy przynależności do zbiorów rozmytych różne od 0 (*false*) lub 1 (*true*) wymagają rozszerzenia definicji *operacji logicznych*. I tak najprostszym rozszerzeniem operacji iloczynu logicznego A AND B , gdzie $A, B \in [0, 1]$ są poziomami przynależności, jest zastosowanie funkcji $\min(A, B)$ wybierającej mniejszą z wartości funkcji przynależności do A i B , dla operacji sumy A OR B można zastosować funkcję $\max(A, B)$, a dla negacji NOT A funkcję $1 - A$. Tworzy się w ten sposób tablice prawdy logiki rozmytej. W ogólności, funkcje dla operatorów logiki rozmytej można wybierać w sposób bardzo dowolny przy zachowaniu ogólnych zasad, w szczególności zgodności z logiką klasyczną dla wartości 0 i 1. Alternatywą dla funkcji AND jest często iloczyn $\text{prod}(A, B)$, a dla funkcji OR suma probabilistyczna $\text{probor}(A, B) = A + B - A * B$.

Zbiory i operatory rozmyte pełnią funkcje odpowiednio podmiotu i orzeczenia zdań logiki rozmytej. Do konstruowania algorytmów rozmytych wykorzystuje się zdania warunkowe typu *if-then*. W najprostszym przypadku ma ono formę *if x is A then y is B*, gdzie A i B są wartościami lingwistycznymi określonymi przez zbiory rozmyte na przestrzeniach X i Y , z których pochodzą elementy x i y . Zdanie po *if* nazywa się przesłanką, a zdanie po *then* - następstwem lub konkluzją.

a)

b)

Rys1. Przykłady funkcji przynależności: a) miesiące należące do lata, b) podział wzrostu człowieka na 3 kategorie: niski, średni i wysoki (trapezowe funkcje przynależności)

Przykład: *if temperatura is niska then zawór wody gorącej is otwarty*

Przesłanka zwraca liczbę określającą poziom przynależności konkretnej wartości wejściowej x do zbioru A , natomiast w konkluzji wartości wyjściowej y przyporządkowuje się zbiór rozmyty B (a właściwie funkcję przynależności do B), co można wyrazić w języku C czy MATLAB przez różnicę symboli: *if* $x == A$ *then* $y = B$. Klasyczna metoda z rozmytym zbiorem wyjściowym nosi nazwę metody Mamdani'ego. W wielu przypadkach bardziej efektywne jest zastosowanie jako wyjściowej funkcji przynależności pojedynczego piksu (tzw. singletona), co ułatwia opisaną w pkt.II.5 defuzyfikację wyjścia. Takie układy rozmyte nazywają się układami Sugeno.

Przesłanka może składać się z wielu części połączonych operatorami, np.

if (temperatura is niska) or (ciśnienie is niskie) then ...

Wszystkie składowe przesłanki mogą być obliczane jednocześnie, a wynik liczbowy otrzymuje się po zastosowaniu operatora logicznego OR. Podobnie złożona może być konkluzja, np.

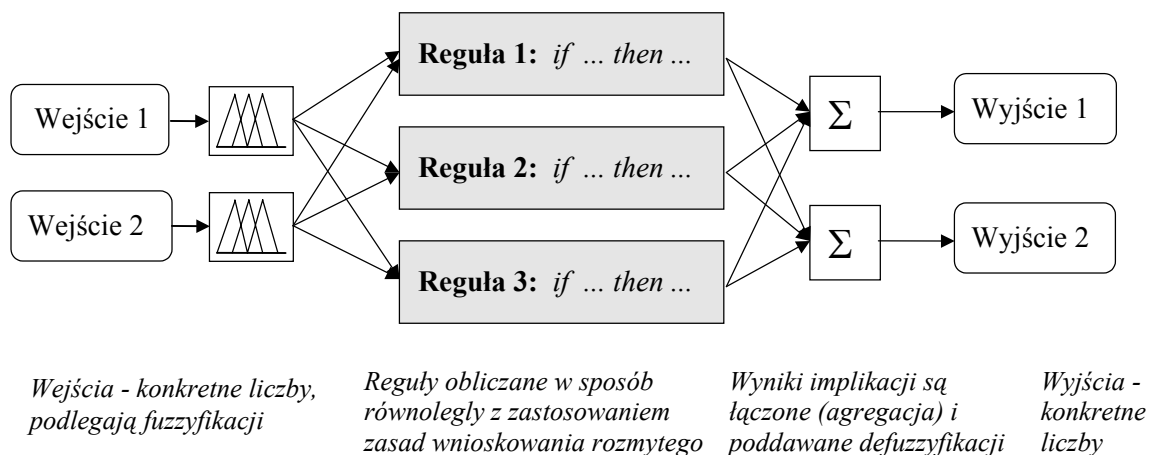
if temperatura is niska then (zawór wody gorącej is otwarty) and (zawór wody zimnej is zamknięty)

W tym przypadku wynik przesłanki ma jednakowy wpływ na wszystkie składowe konkluzji.

W logice dwuwartościowej implikacja $p \rightarrow q$ ma wartość 0 lub 1 zależnie od wartości przesłanki. W logice rozmytej jeśli przesłanka spełniona jest częściowo, to konkluzja będąca rezultatem implikacji również, np. $0.5p \rightarrow 0.5q$. Wartość przesłanki modyfikuje funkcję przynależności do zbioru rozmytego B przyporządkowanego do wyjścia y przez zastosowanie przyjętej metody (funkcji) implikacji. Najczęściej stosowane metody to: - obcięcie B na poziomie spełnienia przesłanki (funkcja *min*) lub przeskalowanie przez czynnik spełnienia przesłanki (funkcja *prod*).

3. Etapy projektowania układu rozmytego

Typowy schemat działania klasycznego układu rozmytego pokazuje rys.2.

Rys.2. Schemat działania układu rozmytego

Projektowanie układu sprowadza się do zdefiniowania operacji wykonywanych w poszczególnych krokach.

1. Fuzyfikacja wejść. Polega ona na określeniu stopnia przynależności danej wartości wielkości wejściowej do każdego z odpowiadających jej zbiorów rozmytych pokrywających zakres możliwych wartości wejściowych (np. do jakiego stopnia temperatura jest niska, a do jakiego średnia). Operacja ta sprowadza się na obliczaniu funkcji lub wyszukiwaniu odpowiednich wartości w tabelach.

2. Zastosowanie operatorów logiki rozmytej do określenia stopnia, w jakim spełniona jest przesłanka w każdej z reguł. Wartościami wejściowymi są wartości przynależności

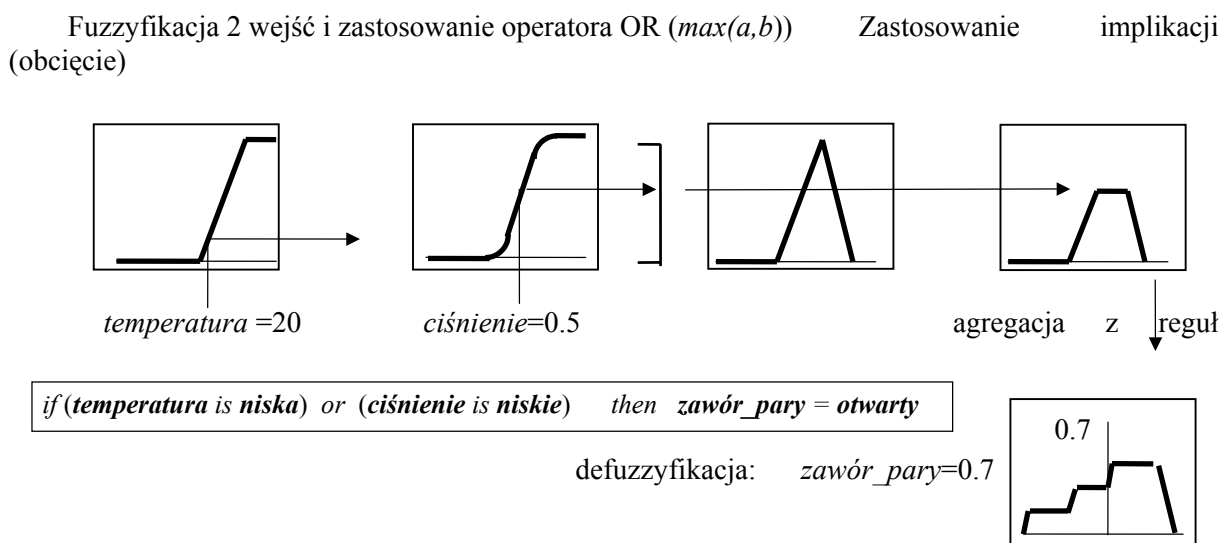
sfuzyfikowanych wejść, na których wykonywane są rozmyte operacje logiczne (AND, OR itp.) tworzące przesłankę. Jako wynik otrzymuje się pojedynczy poziom prawdy spełnienia przesłanki.

3. Zastosowanie metody implikacji. Operacja ta sprowadza się do zmiany kształtu funkcji przynależności zbioru rozmytego konkluzji zgodnie z poziomem prawdy spełnienia przesłanki (przez obcięcie lub skalowanie). Dodatkowo przesłance każdej z reguł można nadać wagę z zakresu od 0 do 1 wyrażającą jej ważność w porównaniu z innymi. Wynikiem operacji są zbiory rozmyte odpowiadające każdej wielkości wyjściowej występującej w konkluzji.

4. Agregacja wszystkich wyjść. Polega ona na połączeniu dla każdej wielkości wyjściowej odpowiadających jej zbiorów wyjściowych ze wszystkich reguł w jeden zbiór rozmyty. Na wejściu procesu agregacji mamy listę obciętych lub przeskalowanych w wyniku implikacji funkcji przynależności danej wielkości wyjściowej w poszczególnych regułach (niekoniecznie wszystkich).

5. Defuzyfikacja. Polega na wyznaczeniu konkretnej wartości dla każdej wielkości wyjściowej ze zbioru rozmytego otrzymanego po agregacji. Najczęściej stosowaną metodą defuzyfikacji jest obliczanie środka ciężkości obszaru pod krzywą zagregowanej funkcji przynależności (*centroid method*). Inne możliwości to średnia maksimum funkcji zbioru wyjściowego, wybór największego lub najmniejszego z maksimum czy metoda bisekcji. W układach Sugeno defuzyfikacja polega na prostym wyznaczeniu średniej ważonej singletonów wyjściowych.

Przykładowy przebieg opisanych operacji ilustruje rys.3. Warto zwrócić uwagę na to, że zaprojektowany w opisany sposób regulator rozmyty realizuje *statyczną* funkcję przejścia. Działanie dynamiczne można otrzymać przez wykonanie różniczkowania lub całkowania przed układem rozmytym i podanie otrzymanych w ten sposób sygnałów na jego wejścia.

Rys.3. Kroki działania układu rozmytego

4. Fuzzy Logic Toolbox do pakietu MATLAB®

Fuzzy Logic Toolbox jest biblioteką funkcji do projektowania układów rozmytych, tzw. FIS (*Fuzzy Inference Systems*), w środowisku MATLAB. Z narzędzia tego można korzystać poprzez interfejs graficzny albo wydawanie poleceń z linii komend MATLABa. Informacja o tworzonym lub modyfikowanym układzie rozmytym jest przechowywana w pojedynczej macierzy, tzw. *FIS matrix*, i może zostać zapisana w pliku *.fis. Edycja układu przebiega najprościej w graficznym edytorze FIS (rys.4.), który wywołuje się z linii komend poleceniem:

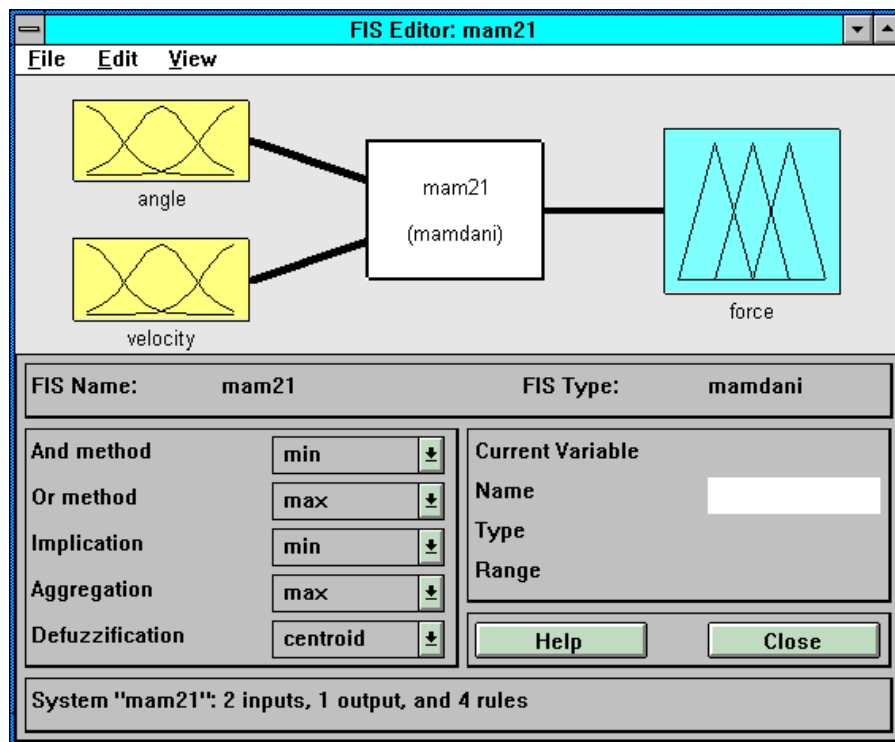
```
>> fuzzy <nazwa FIS (bez rozszerzenia) >
```

Edytor FIS dysponuje szerokim zestawem możliwych do zastosowania kształtów funkcji przynależności, rozmytych operatorów logicznych, metod implikacji i agregacji. każdy z tych

Ćwiczenie 6 (PRR) – Projektowanie układu regulacji rozmytej - 4 -

elementów może być również zdefiniowany przez użytkownika w postaci funkcji (pliku skryptowego *.m) MATLABa. Oprócz układów klasycznych (Mamdani'ego) toolbox umożliwia projektowanie układów Takagi-Sugeno z wykorzystaniem procedury ANFIS adaptacyjnego doboru parametrów na podstawie danych uczących.

Zmienne wyjściowe i wyjściowe (podobnie jak funkcje przynależności w oknie niższego rzędu) dodaje się lub usuwa się przy pomocy polecenia menu **Edit/Add/Remove**. Funkcje przynależności można edytować po dwukrotnym kliknięciu na okienku wybranej zmiennej lub korzystając z menu. Dostępnych jest ponad 10 różnych funkcji: trójkątne, trapezowe, gaussowskie, sigmoidalne itp. Reguły podaje się korzystając z edytora reguł (rys.6), który otwiera się po kliknięciu na środkowe okno (mam21) na rys.4. Reguły mogą być podane w formie językowej lub symbolicznej oraz mieć różne wagi (wszystkie równe 1 na rys.6).

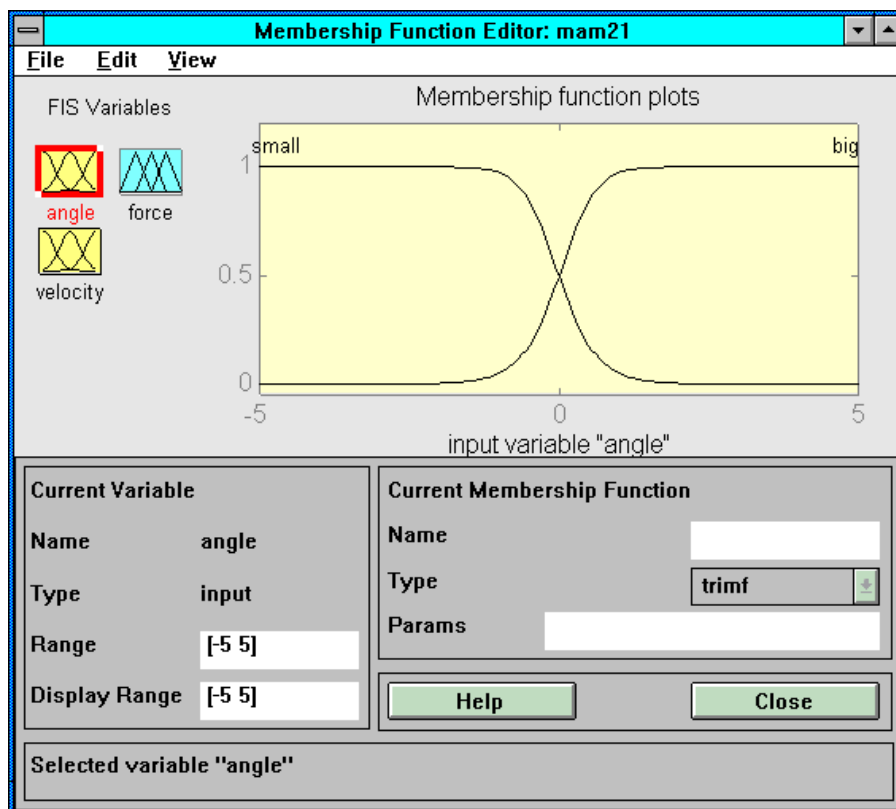

Rys.4. Główne okno edytora FIS *Fuzzy Logic Toolbox*

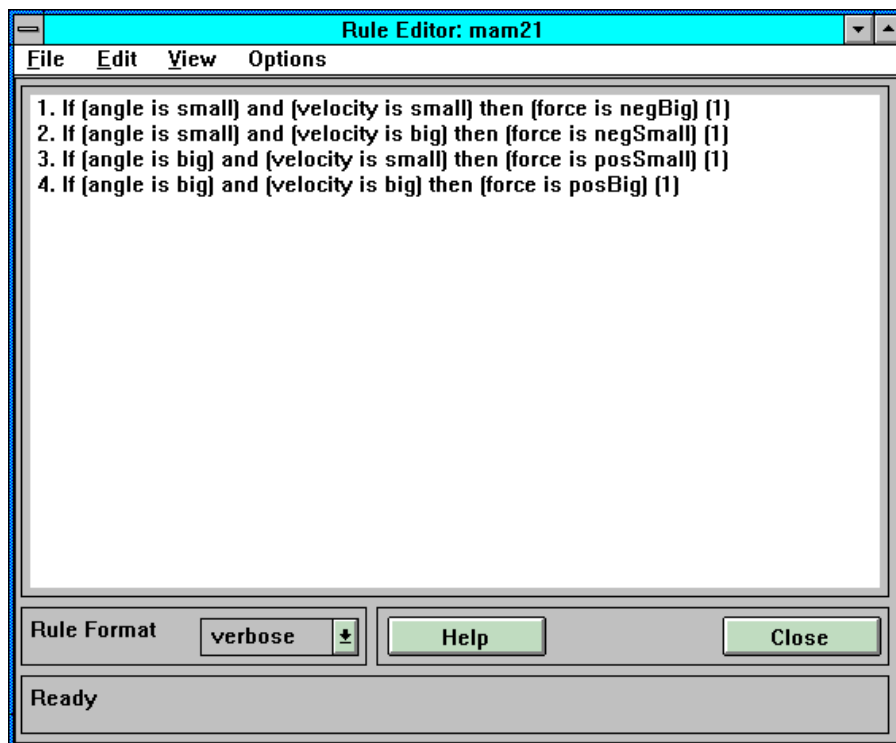
Bardzo poglądowymi elementami edytora FIS są: okno Rule Viewer (rys.7) pokazujące działanie reguł, agregację zbiorów i stan wyjścia dla podanych wartości wejść (można je zmieniać przeciągając myszką pionowe linie) oraz wykres powierzchni sterowania (zmiennej wyjściowej) dla 2 wybranych zmiennych wejściowych.

Wybrane funkcje Fuzzy Logic Toolbox jako polecenia linii komend MATLABa:

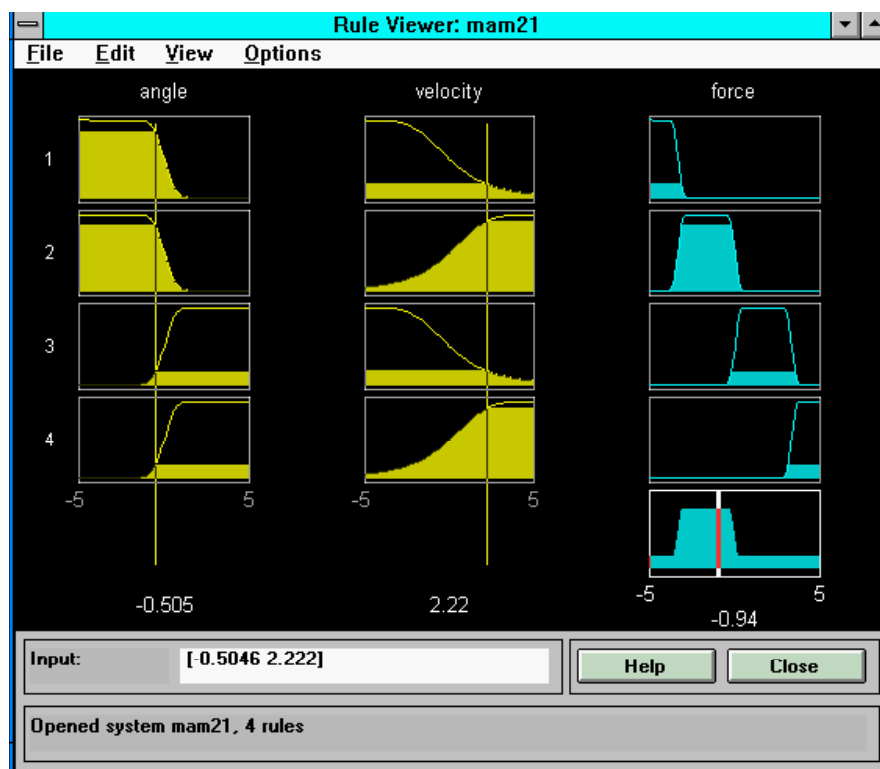
```
>>fismat=readfis('filename') - wczytanie układu filename.fis do zmiennej fismat
>>plotfis(fismat) - drukowanie diagramu wejście-wyjście układu fismat
>>plotmf(fismat,vartype,varindex)- rysowanie funkcji przynależności zmiennej o nr
varindex; vartype=input lub output określa typ zmiennej
>>gensurf(fismat,inputs,outputs), surfview(fismat) - generowanie i rysowanie
powierzchni sterowania modelu fismat dla 2 zmiennych wejściowych (np.
inputs=[1,3]) i zmiennej wyjściowej (np.output=2)
```


Rys.5. Okno edycji zmiennej *angle* modelu *mam21* z rys.4

Rys.6. Okno edycji reguł modelu *mam21* z rys.4 (reguły zatwierdza się klawiszami Ctrl+Enter)

Rys.7. Okno Rule Viewer pokazujące działanie reguł dla modelu *mam21* z rys.4

5. Program ćwiczenia

W ramach ćwiczenia należy zaprojektować rozmyty regulator sterujący poziomem cieczy w nieliniowym modelu zbiornika. **Sygnałem sterującym jest szybkość zmiany otwarcia zaworu** (stopień otwarcia przyjmuje znormalizowane wartości z przedziału od 0 do 1). Model układu w postaci schematu SIMULINKa jest zapisany w pliku `zbiornik.m` (ścieżka `matlab/student`, ze względu na oszczędność pamięci zalecane jest wczytanie od razu samego modelu bez ładowania SIMULINKa).

1. Zaprojektować regulator rozmyty w formie modelu FIS Mamdani'ego z uchybem poziomu cieczy jako jedynym sygnałem wejściowym. Nazwę macierzy FIS utworzonego modelu wpisuje się jako parametr regulatora fuzzy-logic modelu symulacyjnego. Przykładowy układ FIS jest zapisany w pliku `zbiorn.fis`.

- Przesymulować działanie zaprojektowanego regulatora i porównać je z działaniem liniowego regulatora PID (regulatory przełącza się zmieniając parametr *threshold* przełącznika).
- Zapoznać się z modelami zbiornika i zaworu.
- Przeanalizować działanie regulatora rozmytego dla różnych położeń i kształtów funkcji przynależności. Korzystając z funkcji podanych powyżej oraz z edytora FIS wydrukować istotne parametry układu rozmytego (funkcje przynależności, reguły, powierzchnię sterowania).

2. Zaprojektować bardziej rozbudowany regulator rozmyty z dwoma sygnałami wejściowymi: uchybem poziomu cieczy oraz szybkością zmian poziomu (jest to część różniczkująca regulatora, do której wprowadza się *tylko sygnał sprzężenia zwrotnego*, a nie sygnał uchybu poziomu) oraz z większą liczbą reguł uwzględniających oba sygnały wejściowe. Powtórzyć czynności z pkt.1.

3. Zapoznać się z przykładem problemu rozmytego sterowania dokowania ciężarówki.

Model SIMULINKa: `sltbu.m` Układ rozmyty (Sugeno): `sltbu.fis`

6. Opracowanie sprawozdania

W sprawozdaniu należy opisać zarejestrowane wyniki eksperymentów numerycznych i wyjaśnić problemy wskazane przez prowadzącego.

Literatura

1. Driankov D., Hellendoorn H., Reinfrank M.: *Wprowadzenie do sterowania rozmytego*, WNT, 1996.
2. Rutkowska D., Piliński M., Rutkowski L.: *Sieci neuronowe, algorytmy genetyczne i systemy rozmyte*, PWN, 1997.
3. Yager R.R., Filev D.P.: *Podstawy modelowania i sterowania rozmytego*, WNT, 1995.